

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 40 Закона о високом образовању Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду именовало нас је на седници одржаној 23. новембра 2020. године у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је Јован Лазаревић предао под насловом **Методички приступ тумачењу Светог писма Новог завета у настави**, о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

У Комисију за преглед и оцену докторске дисертације мастера Јована Лазаревића изабрани су:

1. др Зона Мркаљ, редовни професор за научну област Српска књижевност (22.06.2016), Филолошки факултет Универзитета у Београду (председник комисије);
2. др Оливера Радуловић, редовни професор за научну област Српска књижевност (30.07.2014), Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду;
3. др Драгомир Сандо, ванредни професор за научну област Катихетско-пастирско богословље (15.10.2014), Православни богословски факултет Универзитета у Београду.

Подаци о кандидату

Јован (Марко) Лазаревић рођен је је 23.01.1985. у Земуну. Након завршетка основне школе, уписао се у Богословију Св. Кирила и Методија у Призрену (привремено у Нишу). Студирао је на Православном богословском факултету Универзитета у Београду у периоду 2003–2008. године и дипломирао на катедри Историја Српске православне цркве са народном историјом (просечна оцена 8,00, дипломски рад *Смедеревски митрополит Павле и покушај обнове Пећке Патријаршије* оцењен оценом 10). У школској 2008–2009. години похађао је наставу из савременог грчког језика на Филозофском факултету у Атини. У периоду 2009–2011. године студирао је на мастер студијама на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Мастер рад из предмета Свет Новог

завета *Рим и први хришћани – хришћани у Риму од 50–70. године* оцењен је највишом оценом, док му је просечна оцена током студија била 9,00. Докторске студије на Православном богословском факултету Универзитета у Београду уписује 2011. године, а на Филолошком факултету Универзитета у Београду у октобру 2016. године, где је положио све предвиђене испитеса просечном оценом 10,00.

У периоду од септембра 2010. до августа 2012. године, предавао је Верску наставу у Спортској гимназији и у Основној школи „Горња Варош“ у Земуну, а од септембра 2012. године професор је у Богословији Светог Саве у Београду, где предаје Свето писмо Новог завета. Од септембра 2014. године члан је Одбора за верску наставу Архиепископије београдско-карловачке, а у децембру исте године постао је главни и одговорни уредник часописа *Растко* (часопис професора и ученика Богословије Светог Саве у Београду). У периоду 2017–2019. године уређивао је емисије *Веронаука у кући*, *Тајна празника* и *Свет православља* које су се емитовале на Телевизији Храм, где је од септембра 2018. године до новембра 2019. године био на месту заменика главног и одговорног уредника.

Јован Лазаревић објавио је следеће радове:

1. Град Коринт у доба првих хришћанских мисионара, *Православни мисионар*, 17–19. Београд: Српска Патријаршија (септембар/октобар 2011. године).
2. Христолошка титула ΟΚύριος у посланицама апостола Павла. У: *Српска теологија данас*, књ. 4, 2012, 418 – 429. Београд: Православни Богословски Факултет (2013).
3. Свето Писмо Новог Завета у српскословенским споменицима XIII века – пример цитирања Светог Писма Новог Завета у делима Светога Саве. У: *Српска теологија данас*, књ. 5, 2013, 15 –163. Београд: Православни Богословски Факултет (2014).
4. О новозаветним апокрифним текстовима у једном Цветном триоду, *Археографски прилози*, 40, 2018, 111–118.
5. Заиста вам кажем, ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у Царство небеско (Матеј 18, 3–4). У: *Српски језик, књижевност, уметност: зборник радова са XIII међународног научног скупа одржаног на Филолошко–*

уметничком факултету у Крагујевцу (26–27. октобра 2018. године), Бебе (књига 2), 35–42.

6. Шнидевинд, В. – *Како је Библија постала књига*. Крагујевац: Каленић, *Богословље*, бр. LXXI, 2012, 123–125. (приказ)
7. Кубат, Р. – *Траговима писма – Стари Савез теологија и херменеутика*. Крагујевац: Каленић, *Богословље*, бр. LXXII, 2012, 105–107. (приказ)

НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Методички приступ тумачењу Светог писма Новог завета у настави

ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Јована Лазаревића има следећу структуру:

После кратког увода кандидат прву целину посвећује прегледу **хришћанских егзегетских праваца и метода тумачења Светог писма** (поглавља: Антички корени хришћанских егзегетских школа; Јеврејске методе егзегезе; Александријска егзегетска школа; Почети и методе Александријске богословске школе; Антиохијска егзегетска школа; Антиохијски метод; Најпознатији представници Антиохијске школе и њихова учења; Различитости Антиохијског и Александријског правца; Тумачење Књиге пророка Јоне у егзегетском раду Теодора Мопсуестијског и Светог Кирила Александријског; Поређење егзегетског рада Антиохијске и Александријске школе кроз причу о Сари и Агари (Гал 4, 22–31); Кападокијски стил тумачења; Оци Западне цркве: Развој метода у периоду средњег века; Доба схоластике; Ерминевтички правци данас).

У другој целини излажу се **методологија проучавања и методички приступи у анализи Светог писма Новог завета у настави** кроз поглавља: Свето писмо Новог завета у програму наставе и учења; Методички приступ у примени Светог писма Новог завета у настави; Пример мотивације ученика за читање дела *Житије Светог Симеона*; Пример наставних циљева у делу *Житије Светог Симеона*; Корелација у настави српског језика са другим наставним предметима; Компарација припрема издавачких кућа наставне јединице *Житије светог Симеона* од Светог Саве; Наставне јединице у светлу библијске егзегезе; Компаративни приступ проучавања Новог завета и *Чуда у Јабнелу*.

Трећа целина посвећена је **средњовековним жанровима заступљеним у делу Светог Саве**, као и њиховом развоју и трајању: Историјска анализа и преглед развоја књижевних жанрова; Проблем жанра у средњовековној књижевности; Историјски развој жанрова; Књижевни жанрови у делима Светог Саве и њихов развој кроз историју; Развој житија као жанра; Српска средњовековна житија у програму наставе и учења; *Житије Светог Саве* Теодосија Хиландарца; *Житије деспота Стефана* од Константина Филозофа; Типик; Посланице; Жанр посланице у програму наставе и учења; Повеле; Служба; Жанр службе у програму наставе и учења; *Служба Светом Сави* Теодосија Хиландарца; Јефимијина *Похвала Светом кнезу Лазару*; Књижевни стил Светог Саве.

У завршној, четвртој целини дисертације кандидат се усредсређује на **књижевно-теолошко тумачење и анализу новозаветних мотива у Житију Светог Симеона Светога Саве**: Досадашња проучавања *Житија Светог Симеона* од Светог Саве; Развој, стил и значај српскословенског језика; Проблем навођења Библије и словенских превода Светог писма; Објашњење и образложење скраћеница: Књиге Светог писмо Старог завета; Књиге Светог писма Новог завета; Структурна анализа *Житија Светог Симеона*; Анализа новозаветних мотива у *Житију Светог Симеона* Светога Саве.

После закључка, у додатку дисертацији, Јован Лазаревић доноси табеларни преглед свих досад уочених библијских места (цитата, алузија, парафраза, наратива) у Савином *Житију Светог Симеона* (укупно 71). У списку извора и цитиране литературе (170 библиографских јединица) издвојена је литература преузета са интернета (26).

ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Како је прва целина дисертације посвећена представљању и систематизацији многовековних проучавања Светог писма, у прегледу хришћанских егзегетских праваца, којем претходи кратко подсећање на њихове античке грчке и јеврејске корене и узор, кандидат посебну пажњу посвећује методама двеју школа: Александријске и Антиохијске. Најистакнутији представници Александријске школе (Климент Александријски, Ориген, Кирил Александријски) трагање за вишим смислом достижу кроз алегоријско тумачење Светог писма, док се историјско-дословнотумачење, карактеристично за Антиохијску школу (Диодор из Тарса, Теодор Мопсуестијски), превасходно заснива на дубљем увиду у

историјске околности које су пратиле настанак текста. Тежњу представника ових егзегетских праваца да, сваки на свој начин, допру до саме суштине Писма најбоље илуструје упоредно дато тумачење *Књиге пророка Јоне* Теодора Мопсуестијског и Светог Кирила Александријског, као и два сасвим различита приступа причи о Сари и Агари (Гал 4, 22–31). Кападокијски стил тумачења одликује се својеврсном синтезом поменутих метода, и њиме започиње „златни период“ у проучавању Светог писма (Свети Василије Велики, Свети Григорије Богослов и Свети Григорије Ниски). Ову традицију у најбољем смислу наставља и Свети Јован Златоусти, чија се тумачења уобличена у бројне проповеди и данас користе. Након кратког осврта на најважнија тумачења отаца западне цркве и усавршавања метода у периоду средњег века, те прегледа модерних ерминевтичких праваца (Шлајермахер, Гункел, Хајдегер, Гадамер, Рикер, Бултман), кандидат доноси и користан списак релевантних и доступних приручника са тематиком методологије проучавања библијске ерминевтике.

У другој целини доктората, са аспекта методике као науке о настави, докторанд Јован Лазаревић успешно анализира програме наставе и учења за предмет Српски језик и књижевност. Истиче присуство наставних јединица које се непосредно односе на Свето писмо Старог и Новог завета, као и друге релевантне текстове, предвиђене за обраду углавном у средњој школи (из средњовековне, али и из савремене књижевности), који су својим садржајем или идејним контекстом у корелацији са Светим писмом. Методички приступ примени Светог писма Новог завета у настави стваралачки иновативно осветљава могуће начине наставног тумачења Светог писма, уз коришћење корпуса обавештајних метода (дијалогске, текстовне, методе показивања) и оних из корпуса логичких, дајући првенство аналитичко-синтетичком приступу у настави. Указујући на значај методолошког плурализма, кандидат наглашава да су вишезначност уметничких текстова и неисцрпна симболичка значења, уз позивање на интертекстуалност, основна полазишта у заснивању нових наставних интерпретација.

Дајући конкретне примере примене наставних метода (на пример, у делу *Житије Светог Симеона* од Светог Саве), докторанд Јован Лазаревић издваја компаративни и корелативни приступ као најфункционалније и концептом свог тумачења шири уобичајено и досад заступљено читање одабраних делова Светог писма Новог завета у настави. Посебна пажња у овој тези обраћа се мотивисању ученика и истицању значајних

наставних циљева. Одабране наставне јединице сагледане у светлу библијске егзегезе, прате се у односу на корелацију са предметима Историја и Верска настава и вреднују увидом у читаначке апаратуре акредитованих уџбеника.

Осврћући се на темељни значај поимања жанра у средњовековној књижевности према релевантној новијој литератури (Лихачов, Пикио, Шпадијер, Станчев, Бојева), као и на историјски развој појединих жанрова, особито житија, али и службе, похвале, посланице, молитве, па и састава који нису искључиво књижевни, попут типика и повеље, Јован Лазаревић успешно представља, с једне стране, књижевна дела Светог Саве (оснивачку *Повељу манастиру Хиландару*, *Карејски*, *Хиландарски* и *Студенички типик*, *Житије* и *Службу Светом Симеону*, *Писмо игуману Спиридону*), а с друге, по истом жанровском критеријуму, и све средњовековне текстове укључене у наставни програм (Теодосијево *Житије Светог Саве*; *Житије деспота Стефана* од Константина Филозофа; *Службу Светом Сави* Теодосија Хиландарца; Јефимијину *Похвалу Светом кнезу Лазару*). Уз сваки жанр и његов илустративни пример дата су запажања о могућностима да се наставна тумачења тих дѐла обогате додатним разоткривањем библијских мотива, што, између осталог, доводи до остваривања важних васпитних циљева у настави.

У завршној целини дисертације, која се условно може поделити на четири дѐла, у прва три су свеобухватно изнесена досадашња сазнања о Савином *Житију Светог Симеона*. Кандидат посебну пажњу посвећује препознавању и нотирању библијских места у свим издањима, преводима, пропратним студијама и коментарима *Житија*, потом се бави настанком, развојем и функционалним стиловима српскословенског језика, ћирилометодијевским преводом Светог писма и његовим трајним духовним утицајем на све Словене. Детаљна структурно-мотивска анализа претходи најзначајнијем и најкомплекснијем сегменту дисертације: књижевно–теолошкој анализи и тумачењу новозаветних мотива у *Житију Светог Симеона*. Осим правих цитата, парафраза и алузија из Библије, кандидат издваја и шире библијске слике – наративе, али и утицаје апокрифне и богослужбене литературе.

У дисертацији су прегледно изложени налази из којих се јасно увиђа удео старозаветних и новозаветних књига у *Житију Светог Симеона*:

Двадесет и два библијска места из Светог писма Старог завета:

Књига Постања–четири (један директан цитат, две алузије и један наратив);
Књига Изласка–један (један директан цитат);
Друга Књига Дневника–један (један директан цитат);
Књига Псалама–осам (шест директних цитата, по једна парафраза и наратив);
Приче Соломонове–четири (два директна цитата и по једна парафраза и наратив);
Књига Проповедникова–један (један директан цитат);
Књига Пророка Исаије–два (по један директан цитат и алузија) и
Књига Пророка Осије–један (једна парафраза).

Четрдесет и шест библијских места из Светог писма Новог завета:

Јеванђеље по Матеју–петнаест (једанаест директних цитата, две алузије, по једна парафраза и наратив);
Јеванђеље по Марку–један (један директан цитат);
Јеванђеље по Луки–десет (четири директна цитата и по две алузије, парафраза и наратива);
Јеванђеље по Јовану–осам (по један директан цитат и парафраза и шест алузија);
Посланица Светог апостола Павла Филипљанима–два (два директна цитата);
II посланица Светог апостола Павла Коринћанима–један (један директан цитат);
I посланица Светог апостола Павла Тимотеју–два (два директна цитата);
II посланица Светог апостола Павла Тимотеју–два (један директан цитат и једна алузија);
Саборна посланица Светог апостола Јакова–један (једна парафраза);
I саборна посланица Светог апостола Јована–два (два директна цитата);
I саборна посланица Светог апостола Петра–један (један директан цитат);
II саборна посланица Светог апостола Петра–један (један директан цитат).

У теолошко-књижевној анализи која следи свако од уочених места разматра се у контексту самог уметничког дела, али и кроз целовито богословско тумачење.

Поред нотирања досад идентификованих и протумачених, али и двадесет новоуочених библијских места у *Житију Светог Симеона*, кандидат утврђује и њихов тип

и учесталост: четрдесет и три директна цитата, четрнаест алузија, девет парафраза и пет наратива. Велики број директних цитата, понајвише из Јеванђеља и Псалтира, сведочи о Савином изузетном познавању Светог писма, али и о дубокој укоренености српске средњовековне литературе у византијском хришћанском књижевном наслеђу.

ЗАКЉУЧЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Као најопштији закључак који произлази из дисертације Јована Лазаревића намеће се вишеструко поткрепљена чињеница да је поимање прошлости, али и савремености, у тесној вези са познавањем Светог писма и његове улоге у уобличавању литерарних дела свих епоха. Надаље, у раду се потврђују одлучујући чиниоци постанка старе српске књижевности и уметности уопште: православна вера, трајно духовно зрачење Византије и српкословенски језик. Како је „јеванђељска реч“ на словенском језику кључна од самих почетака оригиналног књижевног стварања (о томе сведочи *Проглас јеванђеља* Константина Преславског, као и сва дела посвећена Светом Ћирилу и Методију), историјско, теолошко и књижевно-језичко тумачење новозаветних мотива у делима српске књижевности основа је за њихово дубље и потпуније разумевање.

Кандидат је такође показао да се житије, као доминантан жанр у старој српској књижевности, може у настави ученицима приближити на још разноврсније начине, те да се књижевноисторијски значај и жанровске специфичности Савиног *Житија Светог Симеона* могу још свестраније представити управо богословским тумачењем бројних библијских места.

Резултати методичких истраживања Јована Лазаревића вишеструко су корисни и практично употребљиви у средњошколској настави јер се међу њима истичу и разматрају универзалне литерарне вредности, чиме се остварују естетски циљеви наставе књижевности. Мноштво истакнутих и протумачених сегмената везаних за идејни слој текста и језичко-стилску анализу одабраних књижевних дела, потврђује значај увиђања и разумевања интертекстуалних веза приказаних у овом раду и преко компаративног приступа делима из Светог писма и савремене књижевности.

ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Јована Лазаревића *Методички приступ тумачењу Светог писма Новог завета у настави* посматрана у целини, представља истраживање које је врло солидно утемељено и у теоријско-методолошком погледу и упогледу обима, структуре и валидности грађе на којој се заснива. Предмет истраживања подвргнут је анализи заснованој на више критеријума, тако да је на нов и релевантан начин осветљено тумачење новозаветних места у *Житију Светог Симеона*, али и у разноврсним литерарним делима обухваћеним школским програмом. Дисертацију одликује не само добро одабран теоријско-методолошки оквир истраживања и самосталност у његовој примени, него и прикладан начин приказивања и тумачења резултата истраживања. Будући да се истраживање *Методички приступ тумачењу Светог писма Новог завета у настави* одликује сложенешћу проблематике, Јован Лазаревић користио је више истраживачких метода и техника и ослањао се на различите изворе.

ПРЕДЛОГ

Комисија за преглед и оцену докторске дисертације *Методички приступ тумачењу Светог писма Новог завета у настави*, коју је Јован Лазаревић предао на оцену Филолошком факултету у Београду, закључила је да, гледано у целини и у многим појединостима, та дисертација представља оригиналан и научно релевантан допринос проучавању улоге и значаја тумачења Светог писма Новог завета у настави.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација Јована Лазаревића *Методички приступ тумачењу Светог писма Новог завета у настави* прихвати и да се кандидат позове на одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. др Зона Мркаљ, редовни професор
(председник Комисије)

2. др Оливера Радуловић, редовни професор

3. др Драгомир Сандо, ванредни професор